

zao da je osposobljen za to da takav zadatak s uspjehom ostvari.

Petar Strčić

Milorad Stojević

IGNAC HORVAT

*Knjižnica Analize, portreti, studije, knj. 1, Libellus
Crikvenica 1994.*

Književni i životni program Ignaca Horvata (1895.-1973.), najpoznatijeg gradišćansko-hrvatskog književnika ovoga stoljeća, nosi u sebi one značajke koje su svojstvene većini takozvanih *n a r o d n i h* pisaca što su djelovali ili još uvijek djeluju među Hrvatima u Gradišću. Ovaj svestrani spisatelj i kulturni djelatnik utjelovljenje je pučkog pisca-prosvjetitelja, čovjeka koji čitavim svojim bićem predano služi vlastitom narodu, boreći se ustrajno za očuvanje kulturnog i jezičnog identiteta hrvatske manjinske zajednice u Austriji.

O Horvatu literarnom djelu pisalo se dosada u mnogim publikacijama i govorilo u raznim prigodama, kako u Gradišću tako i u staroj domovini. Unatoč tome još uvijek ne postoji takva književnopovijesna studija koja bi staloženo i kritički progovorila o cjelokupnu spisateljskom opusu Ignaca Horvata. Pretežno su to prigodničarski tekstovi kojima nedostaje znanstvene sistematičnosti, ozbiljnosti, teorijske utemeljenosti i uvjerljivosti. Možemo isto tako zamijetiti da su njegove knjige uvijek promatrane više kao kulturološki negoli kao literarni čin. Nastojeći donekle ublažiti nedostatke u prosudbama o Horvatu, Milorad Stojević objavio je studiju u kojoj pokušava osvijetliti opće naznake i značajke književnog rada tog glasovita gradišćansko-hrvatskog pisca.

Govoreći o specifičnostima sveukupne gradišćansko-hrvatske književnosti autor njenu temeljnu značajku prepoznaje u pragmat-skoj vezanosti za izvanknjiževni kontekst. Strukturu tog izvanknjiževnog konteksta označava pak dvama činiteljima: temeljnom željom za očuvanjem jezika kao simbola identiteta i željom za učinkovitošću predmet-notematskih razina književnih djela. Ti su činitelji prisutni i u literarnom opusu Ignaca Horvata.

Nakon uvoda, u kome se uz kraći životopis iznose opće značajke piščeva književnog i životnog programa, Stojević uzima u razmatranje Horvatove književnokritičke i publicističke radove. Kao osvjeđen prosvjetitelj, pagmatičar i realist, Horvat je zastupao onu kulturno-prosvjetnu koncepciju koja pridono-si jačanju kolektivnog identiteta gradišćanskih Hrvata i koherencije unutarnje njegove strukture, ali istodobno zahtijeva krajnju samozatajnost i odmaže razvitku kreativnog potencijala pojedinog *n a r o d n o g* pisca. Da bi se postigao krajnji cilj, potrebno je da prijenosnici takve kulturološke koncepcije budu u neku ruku gubitnici jer ne mogu do kraja realizirati svoje sposobnosti.

Ključna su uporišta Horvatovih književnokritičkih i publicističkih tekstova intelektualci (duhovnici, školnici, narodni pisci, 'peljači', 'jačkari'), seljaštvo i jezik/narodna kultura. Seljaci su pritom shvaćeni kao osnovni nositelji identiteta u kulturi i jeziku. Hrvatski su intelektualci dužni rekreirati tu seljačku kulturu i jezik, otrgnuti je zaboravu i ponovno prerađenu vratiti njezinu ruralnu ishodištu kao dio općegradišćanskog identiteta. U tome su važne dvije stvari: jezik kao temelj i materijal te recipijenti (seljaci, selo). U toj receptivnoj distribuciji i interakciji selo i seljaštvo izrazito su pasivni. Oni ne nude ništa doli svog povijesnog sjećanja a ponovno zadobiveno hrvatstvo oblikuje svjesna narodna inteligencija koja educira seljaštvo, rekreirajući njegovo kulturno blago.

U Horvatovoj metodi kritičkoga pisanja nije moguće raspoznati neki zaokružen sustav niti pak razaznajemo kakav je književno-kritički pisac. Prema Stojeviću, njegov prosvjetiteljski projekt, razvidan u nebeletrističkim radovima, ima znatnih zasada biografizma, sociologizma, historicizma i rudimentarnog pozitivizma koji bi se mogao nazvati populističkim/pučkim. U tom pučkom pozitivizmu zamjetan je pragmatizam namjere, zatim kritičkoteorijska neosvijestjenost, jasnoća izricanja jednostavnih ideja, improvizirana i vrlo fleksibilna elaboracija, denotativnost edukacije, opis primjera, inzistiranje na vrijednosti izvantekstovnih struktura i svijest o pragmatiskim učincima uvjeravanja (str. 33-34).

U trećem poglavlju rasprave autor piše o Horvatu jezikoslovnom radu. Jezik je simbol nacionalnog identiteta Hrvata u Gradišću a cjelokupni razvitak kulture, posebice književnosti, počiva na jezičnom temelju. Stoga ne treba čuditi što je pisac dobar dio svoje publicističke djelatnosti posvetio upravo jezičnim problemima. Horvat bijaše jezični učitelj i savjetnik, povjesnik jezika, jezični analitičar i praktičar, dijalektolog, književni povjesnik. U tom smislu osobitu vrijednost predstavljaju disputacije objavljene u "Hrvatskim novinama" pod naslovom *Jezikoslovne crtice* (1940), koje sadrže mnoge poticajne ideje što su utjecale na širok krug gradišćanskohrvatskih intelektualaca i kulturnih radnika.

O Ignacu Horvatu kao proznom piscu govori se u četvrtom poglavlju, gdje autor analizira pojedinačna piščeva ostvarenja. U prvoj knjizi proze (*Veliki i mali*, 1927) prepoznaje se onaj životni, kulturno-društveni i književni program kojem će pisac ostati vjerran sve do smrti: osvijestiti svoj narod, upozoriti na uzroke, pružiti rješenja ili ih sugerirati. Horvatu aktivističkom duhu odgovarala je parabolčnost, alegoričnost i osebjuna simbolika. Pretežno su to kraće prozne forme (što-

rice, priče, crtice, dijaloški fragmenti, prozne sličice) bez čvrste fabularne niti i jasno odredljive žanrovske strukture, zgodice iz seoskoga života s puno sentimentalnosti, nostalgije ali i ironije i humora. Kalebajući se između štire anegdotalnosti i puke deskriptivnosti, između dijaloških formi, poetskih slika i metaforičnosti, Horvat u svoje prozne zapise unosi izrazito lirski naboj tako da umjesto crtica ponekad nesvjesno stvara pjesme u prozi. Stojević čak izričito tvrdi da je Horvat zapravo utemeljitelj; gradišćanskohrvatske pjesme u prozi smatrajući da bi se iz 'crtica i slika' objavljenih u njegovu prvijencu i komplementarnoj mu knjizi (*S perom kroz selo i život*, 1965), mogla složiti zbirka pjesama u prozi.

Tipično horvatovska tezičnost i angažiranost prisutna je i u sljedećoj knjizi proze (*Gradišćanke*, 1930). Crtice su pisane u maniri onih programatskih priča koje se oslanjaju na tzv. isječke iz gradišćanskohrvatskog života, ili hoće sugerirati kakav narodni problem. U istoj knjizi objavljena je i pripovijest *Štefanićev gospodin*, koja govori o opsesivnoj piščevoj temi: problemu otuđivanja inteligencije i mogućnosti njene ponovne integracije u hrvatsko selo. Premda je pripovijest po svojoj složenosti donekle nalik nezavršenu romanu, pisac nije uspio stvoriti dovoljno uvjerljivo štivo niti psihološki iznijansirati motivacije svojih junaka. Nedostatak fabularne logike poremetio je unutarnju ravnotežu djela, dovodeći u pitanje opravdanost piščeve pretjerane želje za didaktičnošću i pragmatičnošću. Stoga pripovijest, kako veli Stojević, "podsjeća na prosječne razine predšenoinske epohe" (str. 69).

U knjizi pod naslovom *Iz naše stare gore* (1947) također se zamjećuje nedostatak fabule a neke se proze zasnivaju isključivo na atmosferi i na kronotopu hrvatstva. Općenito se one doimaju kao bez reda složene sižejne sekvence u kojima se fabula ne razaznaje, ali zato lako otkrivamo idejnu potku, kronotop.

U jezičnom se pogledu ova knjiga smatra najzrelijim i najuspjelijim Horvatovim književnim ostvarenjem. I u posthumnoj knjiži proze (*Hiža rasipana po svitu*, 1974) sve ostaje na kaleidoskopskim momentima, naglim 'montažnim' rezovima pa se i ta pripovijest doima kao sinopsis - suha publicistička kronika. Dijalozi su, tvrdi autor, disputacijski racionalni, pa su svi sudionici u njima mudri i beživotni, jer postaju realizanti zadane teme/teze. Sve je u konstrukcijama i naznakama, bez razrađenih motivacijskih odnosa koji pridonose većoj književnoj kvaliteti djela.

Slijedi poglavlje posvećeno Horvatu dramskom radu. Pučka pozornica bijaše veoma prikladan medij za piščeve prosvjetiteljske nazore. Najpoznatije mu je dramsko djelo *Školski zvonar* (1949), u kojem se prikazuje sudbina seoskoga intelektualca polovinom prošloga stoljeća. U psihološkom je pogledu komad slabo iznijansirani, radnja uspomena suvišnim umecima, a dramaturgija mu se temelji na romantičarskom evropskom pučkom teatru. No, s druge strane, drama ima nedvojbeno značenje za razvoj gradišćanskohrvatskoga teatra, osobito na razini sociologije književnosti. Ona je svojom pojavom, svojom razmjerno cjelovitom dramaturškom koncepcijom, predmetnotematskim odmakom, formalnim razinama i ostalim osobitostima dala poticaj i ostalim piscima, služeći kao ogledni primjerak (npr. u djelu patera A. Blazovića). U komadu *Brate ostani doma* (1955) pisac obrađuje odnos između sela i grada. I ovoga puta primjećuje se da ono što je teatarsko i dramaturško ustupa mjesto tezi/receptivnoj poruci a književno postaje medij za ono misijsko. Riječ je, dakle, o slučaju karakterističnu za većinu piščevih ostvarenja.

Horvatom dramski rad počiva na dubokoj prosvjetiteljskoj potrebi da putem dramskog žanra oživi svoje programe, ali istodobno da ispuni praktičnu zadaću u vezi s nedostatkom gradišćanskohrvatskih drama. Upravo zbog toga opću vrijednost njegovih kazališnih djela

valja tražiti prvenstveno u toj zadaći. O značajkama ostaloga Horvatova rada govori se u zaključnom poglavlju.

Pogledamo li autorovu studiju u cjelini, ona može poslužiti kao temelj za izradu neke buduće monografije o Ignacu Horvatu. Osim toga ona otvara široke mogućnosti za diskusiju o problemima gradišćanskohrvatske književnosti u cjelini, donoseći mnoge zamisli koje će svakako biti od velike koristi kritičarima i povjesničarima književnosti Hrvata u Gradišću, te svim ostalim ljudima koji se zanimaju za tu problematiku.

Irvin Lukežić

Milorad Stojević:

PJESNIŠTVO ANTUNA BARCA

Knjižnica Analize, portreti, studije, knjiga 2, Libellus, Crikvenica 1994.

Ime Antuna Barca, jednog od najuglednijih povjesničara hrvatske književnosti uopće, povezano je prvenstveno s književnokritičkom djelatnošću. Premda u njegovu bogatom literarnom opusu, koji obasiže dvadesetak objavljenih knjiga, nema jasno izražena književnometodološkog usmjerenja, problem valorizacije hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća uspio je postaviti na solidne temelje, ostavivši iza sebe velik broj sljedbenika, poglavito među hrvatskim književnim povjesnicima. Privlačnost njegova kritičarskog stila pogodovala je stvaranju nečega što bismo mogli nazvati legendom, sveučilišnim i književnopovijesnim mitom.

Postoji, međutim, i ona strana Barčeve kreativne osobnosti koja dosada nije bila predmetom ozbiljnijeg ispitivanja. Riječ je o onim njegovim nagnućima koja na prvi po-